

TAJNI ŽIVOT REČI

(Nikola Vujčić: *Skrivenosti*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2017)

Nastavljajući da ispituje granice govora i tišine, iskušava snagu reči da obuhvate složenost sveta, prostor sećanja, misli i ljudske osećajnosti, Nikola Vujčić (1956) svojom novom pesničkom zbirkom, *Skrivenosti*, istrajava u težnji da ispisuje pohvalu rečima na način koji je činio i u prethodno objavljenoj zbirci *Svedočenje* (2014). Pesnički svet *Skrivenosti* naglašeno je ličan, ispunjen prosevim a sećanja i prodorima prošlosti koji naseljavaju polje izraza. Reminiscencije i evociranje skica svakodnevice i detinjstva u prizorima prirode, zavičajnog, bukoličkog ambijenta koji stoji nasuprot, dosad retko tematizovanog, gradskog života i urbanog miljea, stapaju se u slikama smirenosti, samoće, ćutanja i tišine, koje stoje nasuprot mnoštva, govora i praznine. Većina pesama zbirke je prevashodno, dakle, građena po načelu slikovno-jezičkog ustrojstva, nizanjem reči u opis ili združivanjem stihova koji su u nekoliko primera nosioci umerene narativnosti.

Polazeći od referencijalnog potencijala jezičke prakse, Nikola Vujčić se kreće između motiva govora i pisanja. Vrlo preciznim, jasnim, stišanim poetskim pismom sa svedenim stilskim sredstvima, istražujući ono refleksivno i natčulno ili čulno spoznajno u tekovinama savremenosti, pesnik detektuje i dokumentuje momente i sećanja na koje projektuje lične vrednosti, iskustva i životne upitanosti. Pesnička stvarnost *Skrivenosti* konstituise se u sferi odsutnog više nego u domenu čulno saznatljivog, jer pesnika ne interesuje toliko pojavni oblik i materijalna strana predmetne stvarnosti, koliko njena metafizika, ono što se nalazi iza reči koje označavaju predmete, skriveno iza njihovog imena. U pitanju je posezanje za onim neuhvatljivim prozirnostima koja neprestano izmiču, mogućnosti sagledavanja opšteg u pojedinačnom, makroplana u mikroplanu. Mesto tišine ispunjava pesnički subjekt koji čini da naoko ontološki ispražnjeni svet savremenog čoveka progovori jezikom samoartikulacije i samoreferencijalnosti. Stoga ne iznenađuje što i u ovoj zbirci dominantnu ulogu imaju upravo reči, odnosno reči-predmeti i reči-bića koje traže vlastiti govor. One su nosioci skrivenih veza u životu prirode i stvari čoveka kao označitelja (*homo significans*), njihovih praoblaka i saodnošenja, jer sve što postoji, postoji zahvaljujući rečima i njihovim preplitanjima. Zbog toga pesnik na tome toliko i insistira, ne bi li ukazao na raznovrsne moduse jezičkog posredovanja.

Pevajući o rečima, rekli bismo da se Vujčić nalazi na pragu Sosirove lingvističke koncepcije, pri čemu je svako značenje u jeziku proizvod dva elementa: *označitelja* (reč, zvuk...) koji se dovodi u vezu sa nečim materijalnim, i *označenog* (pojam, predstava, imago...) gde taj materijal ispunjava određeno značenje (Rolan Bart će na jednom mestu reći da označeno nije „stvar“ već psihička predstava „stvari“). Na taj način spojeni označitelj i označeni/o sačinjavaju takozvani *označiteljski par* koji obrazuje osnovnu jedinicu značenja – *znak*. Međutim,

kako znak uvek podrazumeva znak nekog značenja koje je određeno označiteljskim parom – nešto čiji je kontekst unapred određen, ali i samo učestvuje u njegovom građenju – kad upotrebom jezika označitelj pronađe označeno i tako dobije značenje, uprkos momentu nasumičnosti ili akcidentalnosti kao najčešćih uslova njihovog spajanja, označitelj se teško odvađa od označenog („Svaka reč je davanje imena, ali i odgovor“ – pesma „Godina [„Proleće”]“). To samo svedoči o čovekovoj težnji da se prepusti označavanju, odnosno nekom označenom, sadržaju, pojmu, predstavi, jer u suprotnom, bez tog procesa imenovanja (nomenklaturi potekloj od jezika), koje ima svojstvo otkrivalačkog i stavlja u poredak vidljivog, kao da ništa na svetu za njega ne bi postojalo izvan reči koje to omogućavaju („Ovde se reči kote. Reč oda drugu reč. / Reč iza reči se sakrije. Uđe u drugu reč. / Neće da začuti, već reče šta iz nje teče“ – pesma „Usta“; „Sećam se da je sve bilo daleko i visoko. / Sećam se da je sunce, veliko, okruglo, sedelo na grani / i ljuljalo je, a trava se zelenela svuda, iza ograde, i dalje, u nedogled. / Te dve reči dugo su se ulivale jedna u drugu, / kad kažu trava, ja kažem zeleno, / kad kažu zeleno, ja kažem trava. / Sećam se da su se zvuci sudarali u rečima. / Sećam se da su se reči razbijale u njiskave zvukove. / Sećam se tih reči koje su bile dovoljne / za prvi razgovor“ – pesma „Dvorište“).

Vujčić pokazuje nadmoć jezika u odnosu na čoveka, čovekovu određenost jezikom, da nije čovek taj koji poseduje i govori jezik, već da, zapravo, jezik poseduje i govori čoveka. Da reči za pesnika predstavljaju imanentan uzrok sveta, prepoznao je i pisac pogovora zbirke, Saša Radojčić, koji ističe da u takvom poretku stvari pesnik nije i nikada ne može da bude „apsolutni gospodar u svetu pesme“, nego samo rob jezika i reči. Čini se da Vujčić artikuliše Lakanovu premisu o simbolu kao označitelju, gde jezik nije izgrađen u odnosu na stvari kao objekte, nego mrežom reči (označitelja) kojom smo izloženi i koja nas svakodnevno okružuje beskrajnim nizovima reči određenih dinamikom odnosa sa drugim rečima (vokabular, leksika, rečnik). Lakanovski rečeno, označitelj sam nema nikakvo značenje, jer on ne referira. Označitelj, dakle, mora biti u mreži označitelja. Njegov smisao određen je relacijom sa drugim označiteljima, dok samo značenje proizilazi iz lanca označitelja. Shodno tome, upleten u gustu jezičku mrežu, splet simbola koje jedino on može dokučiti i rasplesti, čovek treba da shvati da se značenje jednog simbola može razumeti samo posredstvom značenja drugog simbola, a veće ili celokupno značenje samo određenjem strukture koju čini jezik. Tako prepoznat, Vujčićev pesnički gest pokazuje napor da se rečima podari autonomija, nezavisno delovanje koje će graditi asocijativne sklopove (metonimijska funkcija), odnosno, referišući rečju na neku drugu reč, a ne na bilo koju stvar (metaforička funkcija). Tada i na takav način sami označitelji mogu postati nešto na šta se referira („sakrio sam se u reč u ćutnju / kao miš u rupu / i sad tražim tu reč skupu / da me izbavi iz njenih ruku // iz njenih ruku kao klešta / što me stežu / kroz razgovor kroz mrežu / reči kad je zbacio onaj / koji kroz razgovor želi / sve da sazna // kakva je to kazna / kad ćutim i on ćuti“ – pesma „Kazna“).

Od pesme do pesme unutar ciklusâ zbirke, Vujčić neprekidno ukazuje na uzajamnost reči, njihovu nesamostalnost i povezanost, oslanjanje, isticanje ili dozivanje onih udaljenih značenjem, ritmom i zvukom. Njihova vrednost uspostavlja se upravo u kategorijama značenja koja one skrivaju, odnosno sposobnosti i veštini pesnika da ih otkrije i artikuliše intervencijom pisanja. Ovo je najprisutnije u prvom ciklusu zbirke u kojem su, osim autopoetičkih pesama gde se promovise tipologija reči („Razgovor“, „Skrivenosti“), govor i stanje pesme

(„Tkanje reči“, „Usta“, „Kazna“), prisutne i one koje odražavaju stanje i društveni kontekst savremenog čoveka rastrzanog dimenzijom vremena savremenog doba, njegovom ubrzanošću i repetitivnom rutinom kojoj se reči opiru („U autobusu“, „Suočavanje“, „Gledao sam“, „Povratak“). U drugom ciklusu pesnik je više okrenut poretku elementarnih stvari i njihovoj pesničkoj konstrukciji, govorom o, uslovno rečeno, malim, zanemarenim i zaboravljenim pojavnostima, manifestacijama i senzacijama koje za pesnika poseduju snagu iskonskih vrednosti i značenja (kiša, kamen, trava, zrno, oblaci...). Treći ciklus za temu ima detinjstvo i melanholične opise prirode u kojima pesnik prepoznaje ritam života i može pouzdanije da svedoči o njegovoj, tj. svojoj prolaznosti. Ono će svoje ispunjenje na simboličkom stupnju zadobiti u narednom, četvrtom ciklusu – snažnom autopoetičkom mestu zbirke pod simptomatičnim naslovom „Godina“ – organizovanom u jednu dužu pesmu – poemu – izdelfenu na četiri dela, koji nose imena godišnjih doba.

Četvorodelni kompozicioni sklop zbirke, osim vremenski konstruisane značenjske konstante koja se neminovno nameće, pre svega svojom numeričnošću namesto naslovljavanja, koje često zna da uvrštene pesničke tekstove tematski determiniše, a čitaoca zavede, svoje ispunjenje eksplicitno zadobija u završnom ciklusu zbirke, sugerišući tj. upućujući na neke druge puteve interpretacije na koje treba obratiti pažnju. Naime, u ciklusu godišnjih doba, koji se poslovično povezuje sa životnim ciklusom, Vujčić je našao obrazac koji je doveo u vezu sa aspektima spisateljske prakse, tehnologijom pesme i, najzad, pesničkim ciklusom. Pesnik se u četvrtom ciklusu koristi govorom pozajmljenim od prirode – *metajezikom*, jezikom drugog stepena, u kojem ili pomoću kojeg se govori o prvom – *objekt-jezik* (u pitanju je binarni jezički sistem koji Rolan Bart objašnjava kao označiteljsku svest koja *iskazuje stvari* [objekt-jezik] i svest koja proizvodi slike tj. *kazuje o stvarima* [metajezik]). Poemična struktura završnog, četvrtog ciklusa, uvodi u prostor nove tišine, ukazuje na stvaralačku nemoć koja se izjednačava sa egzistencijalnom zebnjom. Ritam i dinamika stvaranja ukazuju na jednu neprekidnu cikličnost, koja, u ovom slučaju, svoje polazište nema u proleću kao detinjstvu života i pisma, kako bi se možda očekivalo, nego u zimi, jer, kako kaže pesnik: „I reči u sebi čute. / Nemaš šta da vidiš! Nemaš šta da izgovoriš! / Samo svoje ime! [...] Kao i ja, zimo, i ti si merač vremena.“ („Zima“); ili: „Leto je starost, koja traje, jer se svuda uvukla. / Starost koja je sačuvala pamćenje.“ („Leto“). Reč je o metaforičkoj belini ćutanja, tišine, neizgovorljivog koje prethodi ili je uslov svakog *prirodnog* stvaranja, odnosno označavanja („Proleće izlazi, iz zime, izvire iz njene vode. [...] Tišina se pretvara / u tihu muziku. Njen stid je takav da je / sve sakrila“ – „Proleće“), iz čega proističe pupljenje jezika, njegova razbokoženost i punina, zrelost i zaokruženost („Začutim kad / pogledam oblik jabuke u koju se savio ceo život, kao da je moj“ – „Jesen“). Otud i čest motiv jabuke koji, pored snažnog simboličkog i metaforičkog kapitala pozajmljenog iz mita i folkloru, ima mesto indikatora vremena, u koje je upisana i ideja trajanja i celovitosti.

Poezija zbirke *Skrevenosti* počiva na čulnim nadražajima i doživljajima, vlastitom iskustvu, ličnom doživljaju koji se u delom rada imaginacije i jezika preoblikuju u poetsko saopštavanje i otkrivanje prepoznato u rečima koje „hvataju trenutke“ uzajamnog prožimanja spoljašnjeg i unutrašnjeg sveta. Stoga će možda baš iskaz Čezara Pavezea: „Čovek se ne seća dana, seća se trenutaka“, biti ne samo moto pesme „Dvorište“, na početku trećeg ciklusa, već misaono uporište čitave zbirke. Pesma kod Vujčića poseduje snagu da obeća

trajanje, čuva od zaborava kroz pisanje kao sumu pojedinačnih iskustava. Znakovi prirode, prošlosti, detinjstva, svakodnevice i, uslovno rečeno, banalne i obične manifestacije preuzete iz života, transponovani su u pesmu. Na izvestan način oni predstavljaju noseći konstrukt većeg dela Vujčićevih pesama koje grade njenu slikovnu orkestraciju. Preosmišljanje zbilje kroz oslikavanje trivijalija svoje polazište neretko ima u trenutku očuđenja, kao onoga što se izdvaja, prethodi i čini neodvojivom komponentom, uslovom ili imperativom stvaralačkog impulsa, a tiče se pozicije savremenog pesnika usmerenog na promišljanje i opisanje postupka nastanka pesme. Ukazivanje na metajezičku prirodu pesničkog teksta, kao i na razumevanje uslovljenosti pretećom prazninom entropije, ide u smeru osmišljenog, često svedenog, tautološkog, komunikativnog, piktoralnog pesničkog govora, prevođenjem sećanja, refleksije i autoprojekcije u pesnički oblikovan tekst. Ovako usaglašen odnos svedočanstava opstojava u relacijama nastasijevićevski nadahnutih lirskih minijatura i komocije rasprisanosti koja se proteže kako širinom, tako i dužinom pesničkog iskaza.